

Uchwała z dnia 14 października 2011 r., III CZP 47/11

Sędzia SN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Józef Frąckowiak

Sędzia SA Marek Machnij

Sąd Najwyższy w sprawie postępowania upadłościowego "P.N.", sp. z o.o. w W. w przedmiocie zażalenia upadłego na postanowienie sędziego-komisarza z dnia 26 stycznia 2011 r., po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 14 października 2011 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie postanowieniem z dnia 25 maja 2011 r.:

„Czy złożenie w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia postanowienia wydanego na rozprawie w postępowaniu upadłościowym wniosku o sporządzenie na piśmie uzasadnienia orzeczenia powoduje, że bieg terminu na wniesienie zażalenia określany jest na podstawie art. 394 § 2 k.p.c., czy też na podstawie art. 224 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm.)?”

podjął uchwałę:

Termin do wniesienia przez upadłego zażalenia na ogłoszone na rozprawie postanowienie o oddaleniu sprzeciwu co do uznania wierzytelności – w razie złożenia przez niego wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem – biegnie od doręczenia mu tego postanowienia.

Uzasadnienie

Wątpliwości, które skłoniły Sąd Rejonowy do przedstawienia zagadnienia prawnego, powstały w związku z wniesieniem przez upadłego zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza o oddaleniu jego sprzeciwu w sprawie uznania jednej z wierzytelności. Postanowienie zostało wydane na rozprawie w dniu 26

stycznia 2011 r. Upadły złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie mu postanowienia wraz z uzasadnieniem; otrzymał je w dniu 9 marca 2011 r., a dnia 10 marca 2011 r. wniósł zażalenie. Sąd Rejonowy, rozpoznający zażalenie jako sąd drugiej instancji, poddał kontroli terminowość jego złożenia i stwierdził, że językowa wykładnia art. 224 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm. – dalej: "Pr.u.n.") w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 53, poz. 434 – dalej: "ustawa nowelizująca") prowadzi do wniosku, iż złożenie wniosku o uzasadnienie postanowienia nie jest zdarzeniem mającym wpływ na bieg terminu, który w każdym wypadku należy liczyć od dnia ogłoszenia postanowienia. Sąd Rejonowy opowiedział się za taką wykładnią, wskazując, że wprawdzie brak możliwości zapoznania się z uzasadnieniem postanowienia jest utrudnieniem dla strony, jednak obowiązujące przepisy niekiedy przewidują takie rozwiązanie. Zaznaczył, że nie jest to pogląd powszechnie uznawany; w piśmiennictwie oraz w praktyce wyrażane jest także odmienne zapatrywanie, zgodnie z którym w razie zgłoszenia przez stronę w postępowaniu upadłościowym wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia postanowienia, termin do zaskarżenia tego postanowienia biegnie według zasad przewidzianych w art. 394 § 2 k.p.c. Sąd Rejonowy podkreślił, że wyjaśnienie przedstawionego zagadnienia ma istotne znaczenie, ponieważ zażalenie zostało złożone po upływie terminu liczonego od dnia ogłoszenia postanowienia, lecz z zachowaniem terminu liczonego od dnia doręczenia upadłemu odpisu postanowienia z uzasadnieniem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem przedstawiony przez Sąd Rejonowy dotyczy wykładni art. 224 Pr.u.n., regulującego termin do wnoszenia środków odwoławczych w postępowaniu upadłościowym i wiąże się ze zmianami wprowadzonymi do art. 219 i 224 Pr.u.n. ustawą nowelizującą, obowiązującymi od dnia 2 maja 2009 r. Pytanie sformułowane zostało jednak zbyt szeroko w stosunku do zagadnienia, które wystąpiło i wymaga rozstrzygnięcia. Ogranicza się ono do określenia sposobu obliczania terminu do zaskarżenia ogłoszonego na rozprawie postanowienia w przedmiocie sprzeciwu co do uznania wierzytelności w wypadku zgłoszenia przez upadłego wniosku o jego uzasadnienie i doręczenie wraz z uzasadnieniem. Dalsze rozważania będą więc

skupiały się na problemie biegu terminu do złożenia zażalenia, o którym ma orzekać Sąd Rejonowy.

Zgodnie ze znowelizowanym art. 224 Pr.u.n., termin do wniesienia środka odwoławczego biegnie od dnia doręczenia postanowienia, a dla osób, wobec których nie ma obowiązku doręczenia – od dnia jego ogłoszenia. Dla wierzycieli, którym postanowienie nie zostało ogłoszone, termin ten biegnie od dnia obwieszczenia o postanowieniu, a gdy postanowienie nie podlega obwieszczeniu – od dnia wyłożenia postanowienia w sekretariacie sądu. Zmiana wprowadzona do tego przepisu polegała na innym określeniu kręgu osób, dla których termin do zaskarżenia postanowienia biegnie od dnia jego ogłoszenia. Poprzednio ten sposób wyznaczenia terminu dotyczył „osób, którym postanowienia nie doręczono”, natomiast po nowelizacji „osób, wobec których nie ma obowiązku doręczenia”.

Ingerencja ustawodawcy w treść art. 219 Pr.u.n. polegała na uchyleniu ustępu drugiego tego przepisu, który stanowił, że postanowienia, od których przysługuje środek odwoławczy, uzasadnia się z urzędu. W związku z tym obecnie, chcąc uzyskać pisemne uzasadnienie postanowienia, strona musi złożyć wniosek o jego uzasadnienie. Ze względu na przewidziany w art. 329 w związku z art. 361 k.p.c. i art. 229 Pr.u.n. dwutygodniowy termin sporządzenia uzasadnienia, doręczenie odpisu postanowienia z uzasadnieniem niemal zawsze następuje po upływie terminu zaskarżenia liczonego od dnia ogłoszenia postanowienia. Z tego względu praktyczną konsekwencją przyjęcia stanowiska preferowanego przez Sąd Rejonowy jest konieczność przygotowania przez skarżącego zażalenia bez znajomości pisemnych motywów postanowienia. Jako wersję alternatywną Sąd Rejonowy wskazał odpowiednie zastosowanie – za pośrednictwem art. 229 Pr.u.n. – zasad obliczania terminu zaskarżenia przewidzianych w art. 394 § 2 k.p.c. Takie rozwiązanie zapewniałoby stronie możliwość uwzględnienia przy sporządzaniu zażalenia całości przesłanek rozstrzygnięcia, lecz pociągałoby za sobą spowolnienie prowadzonego postępowania.

W orzecznictwie zagadnienie dotyczące początku biegu terminu do wnoszenia środków zaskarżenia w postępowaniu upadłościowym prowadzonym na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze nie było rozpatrywane. Na gruncie poprzednio obowiązujących przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej: "Pr.upadł.") Sąd

Najwyższy podjął uchwałę z dnia 3 lipca 2003 r. , III CZP 38/03 (OSNC 2004, nr 9, poz. 134), w której zajął się terminem do wniesienia zażalenia na postanowienie sądu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, dochodząc do wniosku, że mimo wydania go na posiedzeniu jawnym, termin należy liczyć od doręczenia postanowienia (por. art. 76 § 1 i 2 Pr.upadł.), skoro art. 16 § 2 Pr.upadł. (obecnie analogiczną treść zawiera art. 53 ust. 2 Pr.u.n.) nakazywał w każdym przypadku doręczać upadłemu postanowienie o ogłoszeniu upadłości. Zwrócił przy tym uwagę, że nakaz ten ma określony cel, który polega niewątpliwie na stworzeniu możliwości zapoznania się z pisemnymi motywami postanowienia, co ułatwia sporządzenie zażalenia.

W doktrynie problem relacji między początkiem biegu terminu do złożenia zażalenia a sporządzeniem uzasadnienia postanowienia wydanego w postępowaniu upadłościowym na posiedzeniu jawnym rozważany był głównie w stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie ustawy nowelizującej. Dostrzegano, że w braku szczególnej regulacji w Prawie upadłościowym i naprawczym uzasadnienie powinno być sporządzone przez sąd lub sędziego-komisarza z urzędu w terminie tygodniowym (art. 357 § 3 k.p.c. w związku z art. 229 Pr.u.n.). W zestawieniu z także tygodniowym terminem do wniesienia zażalenia, biegnącym od ogłoszenia sentencji (art. 224 Pr.u.n.), oznaczało to, że zażalenie w postępowaniu upadłościowym wnoszone było częstokroć bez możliwości zapoznania się przez skarżącego z uzasadnieniem. W ramach obowiązującej wówczas regulacji formułowano zarówno stanowisko o braku podstaw, aby z tego powodu korygować jednoznaczne terminy do wnoszenia zażalenia, jak też pogląd, że żądanie doręczenia postanowienia z uzasadnieniem opóźnia rozpoczęcie biegu terminu do złożenia zażalenia, z zastrzeżeniem, iż nie dotyczy to sytuacji, w której postanowienie zostaje z urzędu doręczone wraz z uzasadnieniem lub obwieszczenie obejmuje również uzasadnienie postanowienia. Pozostali autorzy wskazywali na konieczność uzasadniania postanowienia sędziego-komisarza w przedmiocie sprzeciwu co do uznania wierzytelności jednocześnie z jego wydaniem, na podstawie art. 219 ust. 2 Pr.u.n., stwierdzając, że postanowienie z uzasadnieniem wydane na posiedzeniu jawnym nie podlega doręczeniu z urzędu (art. 220 ust. 1 Pr.u.n.). Za tym stanowiskiem opowiedziano się w praktyce sądów upadłościowych.

Po wprowadzeniu zmian w wyniku omawianej nowelizacji wyrażono pogląd, że nastąpił powrót do reguł określonych w art. 357 k.p.c., w związku z czym o obowiązku doręczenia postanowienia w rozumieniu znowelizowanego art. 224 zdanie pierwsze Pr.u.n. decyduje uczestnik, który może złożyć wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia. Wówczas termin do złożenia środka odwoławczego biegnie dla niego od dnia doręczenia postanowienia.

Mimo rozbieżności w piśmiennictwie, termin do wniesienia zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza w przedmiocie sprzeciwu co do uznania wiarytelności przed wejściem w życie ustawy nowelizującej można uznać za określony w sposób jednoznaczny. Postanowienie wydane na rozprawie nie było doręczane (art. 220 ust. 1 zdanie drugie *a contrario* Pr.u.n.), a termin biegł od dnia jego ogłoszenia (art. 224 zdanie pierwsze *in fine* Pr.u.n.). Uzasadnienie postanowienia sporządzano z urzędu i wówczas, gdy zostało przygotowane przed ogłoszeniem sentencji, skarżący mógł zapoznać się z jego treścią przed podjęciem decyzji o wniesieniu środka zaskarżenia.

Przyczyną uchylenia art. 219 ust. 2 Pr.u.n., w świetle motywów przedstawionych w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej, było to, że „niepotrzebnie powtarza zasadę wynikającą z przepisów kodeksu postępowania cywilnego, które stosuje się w postępowaniu po ogłoszeniu upadłości na podstawie art. 229” (Sejmu VI kadencji, druk nr 654). Argument ten trudno podzielić, skoro art. 219 ust. 2 Pr.u.n. nie powielał żadnej regulacji kodeksowej, lecz – nakazując uzasadnianie z urzędu każdego postanowienia podlegającego zaskarżeniu – modyfikował reguły przewidziane w art. 328 § 1 i art. 357 § 1 k.p.c. Z przytoczonego uregulowania płynie jednak wniosek, że w przekonaniu projektodawców w postępowaniu upadłościowym miały mieć zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące uzasadniania postanowień.

Sąd Rejonowy wyraził zapatrywanie, że treść art. 224 Pr.u.n. narzuca jednoznaczną interpretację, zgodnie z którą termin do złożenia zażalenia należy liczyć od dnia ogłoszenia postanowienia. Tymczasem tak określony początek biegu terminu odnosi się jedynie do osób, wobec których nie ma obowiązku doręczania postanowienia. Rozważyć jednak należy, czy – na podstawie art. 357 § 1 k.p.c. w związku z art. 229 Pr.u.n. – obowiązek doręczenia rodzi po stronie sądu złożenie w przepisany termin wniosku o sporządzenie uzasadnienia postanowienia wydanego na posiedzeniu jawnym i doręczenie tego postanowienia z

uzasadnieniem. W stosunku do osób, którym sąd obowiązany jest doręczyć postanowienie, termin do wniesienia zażalenia liczy się od dnia doręczenia postanowienia (art. 224 zdanie pierwsze *in principio*). Bez potrzeby odwoływania się do art. 394 § 2 k.p.c., którego stosowanie – w zakresie unormowanym w art. 224 Pr.u.n., mającym charakter przepisu szczególnego – jest wyłączone, można by więc uzasadnić stanowisko, że termin do zaskarżenia postanowienia biegnie upadłemu od dnia doręczenia mu postanowienia z uzasadnieniem. Za rozwiązaniem tym przemawiają argumenty celowościowe.

Zasadę, że sąd powinien umotywować swoje rozstrzygnięcie, zwłaszcza podlegające zaskarżeniu, można uznać za ugruntowaną nie tylko w prawie polskim (np. uzasadnienia wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 stycznia 2006 r., SK 30/05, OTK-A Zb.Urz. 2006, nr 1, poz. 2 i z dnia 30 maja 2007 r., SK 68/06, OTK-A 2007, nr 6, poz. 53), ale także w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (np. orzeczenia z dnia 19 kwietnia 1994 r., C.M.P. Van de Hurk v. Holandia, nr 16034/90, z dnia 9 grudnia 1994 r., E. Ruiz Torija v. Hiszpania, nr 18390/91, z dnia 21 stycznia 1999 r., A. Garcia Ruiz v. Hiszpania, nr 30544/96, i z dnia 21 maja 2002 r., H. Jokela v. Finlandia, nr 28856/95). Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 stycznia 2006 r., SK 30/05, podkreślił znaczenie uzasadnienia rozstrzygnięcia sądowego, wskazując, że pełni ono różnorakie funkcje: wymusza samokontrolę sądu, który musi wykazać, że orzeczenie jest materialnie i formalnie prawidłowe oraz odpowiada wymogom sprawiedliwości, dokumentuje argumenty przemawiające za przyjętym rozstrzygnięciem, jest podstawą kontroli zewnętrznej przez organy wyższych instancji, służy indywidualnej akceptacji orzeczenia, umacnia poczucie zaufania społecznego i demokratycznej kontroli nad wymiarem sprawiedliwości oraz wzmacnia bezpieczeństwo prawne.

Wprawdzie specyfika postępowania upadłościowego i możliwość zapoznania się przez uczestnika z ustnymi motywami rozstrzygnięcia (art. 326 § 3 w związku z art. 361 k.p.c. i art. 229 Pr.u.n.) gwarantują mu poznanie zasadniczych przesłanek, którymi kierował się sędzia-komisarz (art. 326 § 4 w związku z art. 361 k.p.c. i art. 229 Pr.u.n.), jednak należyta ochrona praw uczestnika przemawia za umożliwieniem mu zapoznania się z pisemnym, pełnym uzasadnieniem orzeczenia, skoro musi ono zostać sporządzone na wniosek, a w braku wniosku – z urzędu, jeżeli rozstrzygnięcie zostanie zaskarżone (art. 357 § 3 k.p.c. w związku z art. 229 Pr.u.n.). Prawo uczestnika do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia

byłoby pozbawione sensu, gdyby miało prowadzić do uzyskania wiedzy o wszystkich motywach rozstrzygnięcia już po podjęciu decyzji co do zaskarżenia orzeczenia i po wniesieniu środka zaskarżenia. Zapoznanie się z pisemnym uzasadnieniem nie tylko ułatwia sporządzenie zażalenia, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 3 lipca 2003 r., III CZP 38/03, ale może także odwieść skarżącego od jego zaskarżenia.

Jeżeli uzasadnienie nie ma służyć informacją stronie, lecz wyłącznie innym celom, powinno być sporządzane z urzędu. Tak został ukształtowany obowiązek uzasadnienia postanowienia w postępowaniu o wpis do rejestru zastawów, którym – jako przykładem rozwiązań dopuszczających wniesienie przez stronę środka zaskarżenia bez znajomości motywów rozstrzygnięcia – posłużył się Sąd Rejonowy. Postanowienia w tym postępowaniu, poza niezgodnymi z wnioskiem i jednocześnie wydanymi na posiedzeniu niejawnym, sąd uzasadnia tylko wtedy, gdy w ustawowym terminie od ich ogłoszenia na posiedzeniu jawnym lub doręczenia zostanie wniesiony środek odwoławczy (art. 41 ust. 4 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 67, poz. 569).

Koncepcja, według której art. 224 Pr.u.n. stanowi podstawę przyjęcia, że w przypadku złożenia przez upadłego wniosku o sporządzenie uzasadnienia, doręczenie go wraz z wydanym na posiedzeniu jawnym postanowieniem oddalającym jego sprzeciw co do uznania wierzytelności zapoczątkowuje bieg terminu do zaskarżenia takiego postanowienia, wymaga jednak rozważenia problemu dopuszczalności doręczenia tego postanowienia w postępowaniu upadłościowym. W literaturze wskazuje się, że w Prawie upadłościowym i naprawczym zasady komunikowania uczestnikom wydawanych postanowień zostały wyczerpująco uregulowane w art. 220, co wyklucza stosowanie art. 357 § 1, 2 i 4 k.p.c. Według art. 220 Pr.u.n., podanie orzeczenia do wiadomości może nastąpić przez jego ogłoszenie, doręczenie, obwieszczenie oraz wyłożenie w sekretariacie. Z redakcji tego przepisu wynika, że postanowienia wydawane na posiedzeniach jawnych podlegają ogłoszeniu i sąd jest zwolniony z obowiązku ich odrębnego doręczania. Nie przewidziano w nim także możliwości składania wniosku o doręczenie. Takie rozwiązanie było dostosowane do poprzedniego stanu prawnego; uzasadnienie postanowienia, od którego przysługiwał środek zaskarżenia, było sporządzane z urzędu, wówczas bowiem uczestnik oraz każda

zainteresowana osoba mogła się zapoznać z uzasadnieniem w sekretariacie i sporządzić lub otrzymać jego odpis, zgodnie z art. 228 Pr.u.n.

Po uchyleniu art. 219 ust. 2 Pr.u.n. powstał stan, w którym brak przepisu szczególnego określającego zasady uzasadniania postanowień wydawanych w postępowaniu upadłościowym. Upoważnia to, na podstawie art. 229 Pr.u.n., do odpowiedniego zastosowania zasad ogólnych obowiązujących w postępowaniu cywilnym, co wydaje się zgodne z intencjami autorów nowelizacji. Do przepisów tych należy art. 357 § 1 k.p.c. Zawarte w art. 220 Pr.u.n. postanowienie, że nie doręcza się orzeczeń ogłoszonych na posiedzeniu jawnym – odczytywane w zestawieniu z treścią art. 357 § 1 k.p.c. – należy rozumieć w ten sposób, iż orzeczenia te nie podlegają doręczeniu z urzędu, nie zaś jako zakaz wydawania ich uczestnikom postępowania na ich wniosek. Poza zakresem rozważań, ze względu na przedmiot zażalenia, pozostaje kwestia, czy przyjęta interpretacja może obowiązywać także w odniesieniu do szczególnych sposobów komunikowania orzeczeń w postaci obwieszczenia lub wyłożenia w sekretariacie oraz do postanowień dotyczących ogółu wierzycieli.

Przedstawioną argumentację wspiera również szczególny charakter postanowienia wydanego na skutek sprzeciwu co do uznania wierzytelności. Zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym stanowi funkcjonalny odpowiednik wytoczenia powództwa. Ustalenie wierzytelności w tym postępowaniu następuje wprawdzie w sposób uproszczony i służy wyłącznie celom postępowania upadłościowego, jednak prawomocna odmowa uznania wierzytelności wyłącza z reguły jej zaspokojenie w tym postępowaniu (por. art. 263 Pr.u.n.), co nierzadko prowadzi do niemożności jej zaspokojenia w ogóle. Z kolei uznanie wierzytelności powodować powinno jej zaspokojenie według zasad stosowanych w postępowaniu upadłościowym. Możliwość podważania przez upadłego po zakończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego istnienia w całości lub w części wierzytelności ujętych na liście, których uznaniu się sprzeciwił (art. 264 ust. 2 i 3 Pr.u.n.) pozwala na odwrócenie skutków uwzględnienia tych wierzytelności, jednak jest to droga dostępna w dalszej perspektywie i z tego powodu niekoniecznie pozwalająca odzyskać fundusze niesłusznie wypłacone z masy upadłości. Ze względu na konsekwencje uznania oraz odmowy uznania wierzytelności celowe jest więc, aby zainteresowane strony mogły poznać uzasadnienie rozstrzygnięcia

podejmowanego przez sędziego-komisarza i – kierując się jego treścią – mogły podjąć decyzję o zaskarżeniu jego postanowienia.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak na wstępie.